

Otrok ne miruje; če ne dela, igra se, ali pa kaj družega uganja; prirojeni nagon za delavnost se pri njem zbuja.

Otroci, ktere v zgodnji mladosti k delu silijo in priganjajo, kakor se na kmetih godi, na pol niso tako sirovi in nevbogljivi, kakor otroci revnih ali zanikernih staršev po mestih, kateri se celi dan po ulicah klatijo. Tedaj naj učenik vadi otroke delati, kolikor je mogoče. Nagon za delavnost ali tudi kratkočasovanje zapelje otroke, da rastline poškodujejo in živali terpinčijo, kakor da n. p. tičem gnejzda razdirajo, ali iz kebrov mline narejajo, da iz lepih ravnih stebelj si palice ali piščalike delajo. Prirodopisje pa otroka napeljuje, da vstvarjene reči pazljivo ogleduje in živali ne muči, kajti stvarnik je usmiljenje do žival ne le priporočal, temuč na ravnost zapovedal: „Volu, ki ti žito mane, gobca nikar ne zavezuj! Če najdeš po potu na drevesu ptičje gnejzdo in starko na jajcih ali mladičih sedeti, izpusti jo, da se ti bo dobro godilo in da boš dolgo živel“. Terpinčenje žival je tudi po deželskih postavah prepovedano. Otrok, kateri iz kratkega časa živali muči, bo gotovo neusmiljen do ljudi; njegova sirivost izhaja iz hudobnega serca.

Med nauke, kateri čutila blažijo, je tudi poduk v petji. Pevske družbe se sicer rade zveržejo v pivske družbe; boljše pa so, kakor druge navadne društva, kakoršne imajo dečki med sabo.

Različni nauki tedaj, med prvimi pa versk nauki, dobre šole, pred vsem pa lepi zgledi, požlahnujejo šege in vede, in kedar bodo vsi ljudje na svetu dobri kristijani in po moči omikani, tačas ne bo sirovosti in divjosti več med človeškimi otroci; dokler bodo pa strasti gospodovale človeškemu rodu, pa tudi sirovost ne bo zginila iz sveta; prikazovala pa se bo sedaj v kmečki suknji, sedaj pa v gosposki obleki; ostane pa zmirom le sirovost.

M—k.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

VII.

T. Rusje še sedaj kmetom pravijo krestjani, kmeticam krestjanke, in kmečki stan jim je krestjanstvo (Bauernstand).

U. To je tatarsko ali mongolsko, ne pa slovensko!

T. Res je, da v staroslovenskem ne dobim besede krestjan v tem pomenu.

U. Družina je bila kerščanska, gospôda pa poganska; ali ni to simtertje še? Kmeta zovejo tako, češ, da je vera samo zanj, za gospôda pa ne! — Le tedaj bi kmet smel se imenovati krestjan, ker ima največ križev, sej je krest tudi križ, in prekerstiti se (v serb. rus.) t. j. prekrižati se.

T. Vsak stan ima svoj križ (tudi stsl.: a lat. *crux*, *crucis* vel *potius* a germ. ahd. *chriuze* mhd. *kriuze* — Mikl.), samo da se v vsakem stanu ne kaže tako očitno.

U. Kerščenic je torej kerščen (*baptizatus*) človek, kerstnik pa je v sedanji slovensčini to, kar kerstitelj (*baptizans*).

T. Kerstnik (stsl. *kr'st'nik*) je v nekdanji slovensčini tisti, ki se ima kerstiti (*baptizandus*), tudi novoslovenski (*Täuf-ling*, *Murko*); vendar sedaj sploh le tisti, ki kersti (*baptista*, *Täufer*). Bulgari velijo *kr'snik* kumu ali bofru (*Gevatter*).

U. I Slovenci pravimo *kresnik* ali *kersnik* nam. *kerstnik*, čigar god se krasno obhaja o kresu, mesca rožnika ali junija, ki ga Vodnik zove tudi *krésnik*.

T. Iz poganstva se je marsikaj povzdignilo in posvetilo v kerščanstvo; da bi se le obhajalo vselej v pravem duhu! *Krés* je stsl. *ροπή* *temporum mutatio*, *solstitium* (nsl. a) *Sonnenwende*, b) *Johannisfest - feuer*). Znane so lastne imena p. *Kristan*, *Kerstnik*, *Krasnik*, *Kresnik*, *Kersnik* i. t. d. Čudno, da se je po kmetih ohranila pogostoma v obliki *Kresnik*, po mestih pa se glasi večidel *Kersnik*.

U. Ali se *Kresnik* in *Krasnik*, *kresen* in *krasen*, *kres* in *kras* tudi vjema?

T. Vjema se gotovo, in morebiti celo tako, kakor *zél* (cf. gr. lat. *zelus*) pa *zal* (vid. II. Jezič. 10.). V ruskem in českem je *krasen* tudi lep, rudeč; *krasněti* (*roth* — *glühend werden*); *krasa*, *krasota* (*venustas*, *pulchritudo*), *krasavec* t. j. lep dečko, *krasavica* t. j. lepa deklica.

U. Ko bi *krasavica* ne bila tolikrat *krastavica*, *krasavec* ne *krastavec* (*krasta scabies* mhd. *kratz.*)!

T. „Srbi pripovijedaju, da se zmija zvala *krasa*, dok nije bila *Jevu* prevarila“ (*Vuk.*).

U. Ali ni naš Kras iz krasiti, krasen? Kako ponosni bi bili ondaj naši Kraševci.

T. Kakor „lucus a non lucendo“ — bi se smel Kras imenovati po svoji nekdanji krasoti, ktera je pa že davno šla rakom žvižgat po morji jadranskem!

VIII.

U. S kerščanstvom so dobili Slovèni pravo pisanje; kako so imeli v poganstvu? ali prej niso znali pisati?

T. Kaže se mi, da so razodévali svoje misli in uménja najprej rezljaje (čerkaje in čertaje), potem slikaje, in slednjè pisaje.

U. Razjasni mi to, prosim!

T. Černorizec ali menih Hraber piše o pismenih slovenskih v X. veku: „Préžde ubo Slovéne ne iméhù knig', nù čr'tami i rézami č'téhù i gataahù, pogani sùšte“. (Šaf. Pam.) In Rački méni, da „črtami čitahu (štéli), a riezami gatahu (tolmačili, ugibali)“. (Pismo slovjen.)

U. Rez, i ali reza, e, čerka in čerta — kako se ločijo te besede?

T. Pervotno se strinjajo v pomembí svoji. Réza je stsl. incisura, rézati in čr'tati je stsl. incidere, scindere. Ne vém, ali čerka drugim Slovanom res ni znana — kali? Najbolje jo zaznamnja Murko: „čerk etwas Hingekritzeltés z. B. apex in scriptura (d. i. ein Federzug, ein unvollendeter Buchstab — Cigale), čerka Buchstabe, čerkati litteras exarare eig. Buchstaben einschneiden; gem. kratzen, schlecht schreiben, kritzeln; nach Gutschm. buchstabiren, čerknja der Beistrich“.

U. In kaj je čerta?

T. Čerta, stsl. čr'ta, je linea, čertica lineola, črtanije linea, scriptura, iz korenike čar ali kar (čerta = čara, fissura, incisura), in novosl. čertalo (a. Pflugeisen, b. Lineal).

U. Poganski Germáni so imeli svoje rune; kaj pa Slovèni?

T. Slovèni so imeli pa svoje. Nekoliko spomina se je še celo med Slovenci ohranilo, kateri si v roš ali rovaš vrezujejo gotove znamnja v razne namene. Roš ali rovaš das Kerbholz d. i. der Rasch, piše Murko, worauf die Arbeitstage geschnitten wurden; in Jarnik: rovaš das Kerbholz; in Kärn-

ten gewöhnlich nach dem Slaw. Rofh genannt, v. réti (veralt. fließen, rinnen); Rački pa: rovaš od rov, iz riti fodere, ter kaže, da runa pervobitno znamenuje čertati, rezati (runse = Schnitt od. ausgehauenes Zeichen in den Grenz- und Marksteinen — Adelung), stnem. rûna susurro (cf. raunen), mysterium = runa, gledé na pismo: tajno, čarobno pisme i. t. d. In po njem piše Sim. Ljubič: „Črte su jim (Slovenom) služile za brojeve, a rieze za gatanje; s toga ni črte ni rieze nebiahu knjige t. j. pismena, naime glasovni znaci, nu samo slikovni. Te su se rieze činile na drvu i na kamenu. U tu svrhu upotrebljavali su drvo nazvano bukva, udielano na način rabuša, rovaša, dasaka (cf. desky pravdodatné v Kraljedv. rukop.), prutova, štapa i. t. d., kano obljubljená tvar za uriezanje znakova, te odatle bukva - littera - črta - riez (Vid. knjiž. poviest. I.)“.

Narava in človek

v. svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

6.

S l o n.

Slon je kaj čudna žival; po truplu je človeku sicer malo podoben, tim bolj pa po dušnih zmožnostih. Slon ima lastnosti, kakoršne se pri človeku zeló čislajo, p. sodružno vernost, ljubezen do mladičev in staršev, zvestobo, sramožljivost, pravičnost, usmiljenje, prizanesljivost, zatajevanje samega sebe tudi kedar je razdražen in jezen, in žrtvuje tudi življenje za vse, kar mu je milo in drago. Slon zeló ljubi lepe ljudi, in služi rad človeku iz vse svoje moči in pameti, ga tudi brez povelja namestuje, in se le zeló nerad vdá za kako sovražno ali grozno rabo: krivični in nečloveški zapovedi se véasih terdokorno pa pametno ustavlja, in se ne dá prisiliti, da bi moril ljudi ali živali, ali da bi oskrunjal merlice; raji sam pogine. Starji in novejši naravoslovci pripovedujejo dokaj enakih prigodkov in dokazov. Plini pravi, da je slon človeku, kateri v puščavi zajde, priljuden in postrežen, in da ga še na pravo pot napoti. Če pa slon človekov sled ovoha, strepeče strahu, pobere z rivcem